

Motion till riksdagen 2023/24:447

av Tobias Andersson m.fl. (SD)

Vision om vägen till effektivare tillståndsprocesser

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om inriktningen i det fortsatta arbetet med att tillskapa effektiva tillståndsprocesser för svensk industri och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverigedemokraterna är i grunden ett marknadsliberalt och handelsinriktat parti. Skapandet av ett gott näringslivsklimat för att såväl nya som gamla företag ska kunna verka och växa och att Sveriges anor som en innovationsdriven nation ska fortleva måste prioriteras. Behovet av effektivare tillståndsprövningar hör till detta och är en komplex fråga. Inte minst har uppmärksammade processer kring Cementa, Norra kärn, Kallak och Kaunis Iron visat på detta. Problematiken med långa ledtider vid miljötillståndsprövningar är emellertid inte begränsad till gruvnäringen. Flera andra näringar vars verksamhet miljöprövas påverkas negativt. En konsekvens av detta är att såväl elnätsutbyggnad som industrisatsningar fördröjs eller uteblir. Om en omställning till en fossilfri och i högre grad elektrifierad industri ska vara möjlig krävs ett robust och modernt elnät som förmår att leverera fossilfri el med tillräcklig kapacitet i hela landet.

Sammantaget pekar detta mot att det finns ett grundläggande problem med det svenska miljötillståndsförfarandet. Problem som Sverigedemokraterna under en längre tid har adresserat genom en rad förslag på området. En av överenskommelserna i Tidöavtalet är att förenkla och förkorta miljötillståndsprövningen enligt miljöbalken genom att göra den mer flexibel, effektiv och förutsebar. Ett arbete som redan har initierats och sannolikt kommer att leda till ett antal regelförändringar under mandatperioden.

Om tillståndsprövningar

Tillståndsprövningar handlar om att verksamheten hos företag som har en påverkan på miljön, exempelvis vatten, luft och mark, måste godkännas av mark- och miljödomstolen. Innan ansökan skickas in hålls samråd med berörda myndigheter, berörd kommun och andra intressenter, till exempel boende. Det tar dock inte slut i och med detta. Företag som verkar inom särskilda branscher måste också ansöka om ytterligare tillstånd under annan lagstiftning innan miljötillståndsfrågan kan prövas.

Det är av vikt att tillståndsprövningarna anpassas till verksamheternas förutsättningar på ett tydligt sätt. De olika tillståndsprövningar som en verksamhet genomgår behöver därför vara tydligt avgränsade och spegla det skede verksamheten befinner sig i. En uppdelad prövning i flera steg skulle kunna bidra till att minska investeringsrisken för verksamhetsutövaren och inte som en dubbelprövning.

Miljöbalken öppnar för att väga in fler faktorer

Redan i miljöbalkens första paragraf framgår att ”mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas”. Dessa faktorer vägs sällan in, utan prövningarna har kommit att bli rena miljöprövningar i vilka de uppenbara samhällsekonomiska argumenten får stå tillbaka. Dessutom tillämpas miljöbalken idag på ett sätt som snarare syftar till individskydd än artskydd. Syftet ska vara att iaktta artskyddet men att mindre se till enskilda individer inom arten.

Den tidigare regeringen tillsatte med anledning av de problem som ofta är kopplade till miljötillståndsprocesser och tillämpningen av miljöbalken en utredning vars slutbetänkande överlämnades till regeringen i juni 2022. I SOU 2022:33 Om prövning och omprövning – en del av den gröna omställningen, beskrivs några av de problem som vi adresserat i våra kommittémotioner under tidigare år. Utredarna gör både iakttagelser och presenterar i vissa delar konkreta förslag till lösningar. I stora delar vi utredarnas slutsatser och förslag till förbättringar av systemet som vi pekar på här. En del av dessa förslag har eller kommer också att genomföras som en konsekvens av Tidöavtalet.

Ändringstillstånd som huvudregel

I miljöbalken finns en möjlighet att vid ändring av en miljöfarlig verksamhet begränsa ett tillstånd till att enbart avse ändringen, så kallat ändringstillstånd. Det tidigare tillståndet för verksamheten måste ha ett samband med den ändring som föreslås. Utvärderingar konstaterar att möjligheten till ändringstillstånd har medfört kortare handläggningstider sedan den infördes 2005. Regeln innebär däremot endast en möjlighet att begränsa ett tillstånd till att endast avse ändring. I praktiken kräver myndigheter ofta att hela verksamheten ska prövas vid en förändring. Ett led i arbetet med att korta tillståndsprocessen vore att göra ändringstillstånd till huvudregel i miljöprövningsprocesser. Det centrala är emellertid att regeringen nu verkar för att tillståndsprocesserna vid miljöprövning ska förenklas och förkortas i enlighet med vad som avtalats inom ramarna för Tidöavtalet.

Det är också rimligt att se över vilka verksamheter och projekt som behöver tillståndsprövas och undersöka om antalet kan minskas. Myndigheter kan även nyttja generella föreskrifter där det är möjligt. Vidare finns det anledning att se över kraven på bästa möjliga teknik i miljöbalken. Vid prövning av industrianläggningar förekommer regleringar på såväl nationell som europeisk nivå, något som kan ge upphov till oklarheter som leder till förseningar. Ett stort antal industrianläggningar berörs av de så kallade industriutsläppsbestämmelserna. Dessa kommer från industriutsläppsdirektivet (IED), som är implementerat i svensk lagstiftning. Direktivet ställer upp villkor om att bästa tillgängliga teknik ska användas och definierar vilken teknik som avses. Samtidigt ställs det även i svensk miljölagstiftning krav på att bästa möjliga teknik används utan att lika tydligt definiera vilken teknik som avses. Denna form av dubbelreglering byråkratiserar tillståndprocesserna och riskerar att ge upphov till oklarheter om vilket av regelverken som ska ges företräde då tillståndsprövningen sker. Vår ambition är att sådana regelverk som medför denna typ av dubbelreglering bör undanröjas så långt så är möjligt genom att harmonisera den svenska lagstiftningen med IED-direktivet.

Moderniserad miljöbalk

Arbetet med att samla de svenska miljölagarna i en gemensam miljöbalk påbörjades under 1980-talet. Arbetet präglades av den tidens stora miljöproblem där exempelvis miljögifter och föroreningar var centrala frågor. Resultatet kom att bli den miljöbalk som antogs 1998 och som trädde i kraft den 1 januari 1999. Ett kvarts sekel senare kan vi konstatera att nya miljöutmaningar som inte var kända då miljöbalken tillkom, tillsammans med den praxis som har utvecklats i hur balken tillämpas, ger upphov till ineffektivitet och ibland kontraproduktiva beslut sett ur ett globalt hållbarhetsperspektiv. Vi menar att flera viktiga aspekter ofta förbises då miljöbalken tillämpas. Det är inte rimligt att konsekvenserna av tillämpningen leder till en högre miljöbelastning i andra länder i vår omvärld. Vi skulle därför välkomna att miljöbalken ses över och omarbetas i grunden för att bättre spegla de utmaningar, miljökrav och förutsättningar som föreligger idag.

Konsekvensutredningar

När nya regler tas fram måste de stå i proportion till de mål och problem som reglerna är tänkta att lösa, vilket inte alltid är fallet. I förordning 2007:1244 regleras hur förvaltningsmyndigheter under regeringen ska arbeta med konsekvensanalyser vid införande av nya föreskrifter. I förordningen beskrivs hur arbetet med konsekvensanalyser ska utföras och redogöra för t.ex. vilken administration och vilka kostnader som uppstår. Vidare beskrivs vilka det är som drabbas och hur det påverkar konkurrensförmågan hos företag. Viktigt är att förvaltningsmyndigheterna konsekvent följer förordningens direktiv. Samtidigt kan förordningen stärkas. Detta inte minst kopplat till så kallad gold-plating, att en nationell regel går utöver Europeiska unionens minimilagstiftning och leder till högre kostnader nationellt och konkurrensnedvridning inom unionen. I vår kommittémotion ”Mindre betungande regler och byråkrati för svenska företag” utvecklar vi vårt förslag på området. Här beskrivs också ett förslag om ett implementeringsråd som om det inrättas skulle kunna vara ansvarigt för att göra de konsekvensutredningar som beskrivs ovan.

Beakta tillämpbara undantag i EU-regelverket

I Sverige har vi under många år ägnat oss åt så kallad gold-plating och överimplementerar EU-regler på ett sätt som verkar och verkar hämmande för vår industriella utveckling. Det är fullt möjligt att inom ramarna för befintliga EU-regler öppna upp för fler undantag än vad som görs i Sverige. Praxis bör vara att Sverige, om det inte återfinns synnerligen goda skäl, lägger sig på en miniminivå vid implementering av EU-direktiv.

Miljökonsekvensbeskrivning – innehåll och prövning

Det råder stor osäkerhet kring vad en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) ska innehålla. Företag med lång erfarenhet och som har tillgång till all tänkbar expertis får av myndigheter sina miljökonsekvensbeskrivningar avfärdade med motiveringen att de håller för låg kvalitet eller är otillräckliga utan att vilka bristerna är tydligt kommuniceras. Att tydligt slå fast vad som ska ingå i en MKB och i vilken omfattning är viktigt. Det finns också ett behov av att tillståndsgivande myndigheter tidigt i processen prövar huruvida inlämnad MKB är tillräcklig eller behöver kompletteras. Utgångspunkten ska vara att den MKB som prövas rättsligt inte ska kunna avfärdas som otillräcklig eller på annat sätt bristfällig sent i processen. Således förordar vi en ordning där miljökonsekvensbeskrivningens tillräcklighet prövas separat och tidigt i tillståndsprocessen. När MKB är fastställd är det vår uppfattning att det är denna som ska prövas i miljöprövningen.

Vidare menar vi att det är eftersträvansvärt att se över vilka verksamheter som ska, respektive inte ska, avkrävas en MKB, i syfte att underlätta för aktörer vars verksamhet inte kan befaras medföra betydande miljöpåverkan.

Begränsa antalet myndigheter som för statens talan

En del bolag, inte minst inom gruvnäringen, menar att tillståndsprocesserna är godtyckliga och att det inte går att förutse eller påverka resultatet oavsett hur mycket underlag de tar fram. Detta riskerar i förlängningen att urholka Sveriges attraktivitet som nation att göra industriella investeringar i. Enligt Tidöavtalet bör antalet myndigheter som för statens talan i tillståndsärenden begränsas. Sverigedemokraternas hållning är att det sökande företaget endast ska behöva vända sig till en myndighet som för statens talan i tillståndsfrågan. Denne ska därefter svara för att ta in expertutlåtanden från övriga berörda myndigheter som skall yttra sig endast i de frågor de ansvarar för. Myndigheten som bär ansvaret för hela tillståndsprocessen har att göra en samlad avvägning utifrån alla relevanta och kända uppgifter i ärendet.

Tidsbegränsade tillståndsprocesser

Företag som söker tillstånd för nyetablering eller utökning av befintlig verksamhet löper risk att fastna i en administrativ loop om ärendet bollas fram och tillbaka mellan olika myndigheter och aktörer. För att motverka att sådana processer drar ut på tiden och för att stärka svenska företags konkurrenskraft bör möjligheten att införa borte tidsgränser för tillståndsansökningar övervägas. Även en förenklad hantering av överklaganden kopplat till dessa processer bör utredas. Vi menar att tydliga tidsgränser och snabbare

hantering av överklaganden skulle gynna svenska företag och därmed arbetstillfällena och skatteintäkter.

Tillståndsprocesser för gruvnäring och industri

Svensk gruv- och mineralnäring utgör en viktig del av vårt lands basindustri. Stora värden skapas inom denna industri. Betydande värdekedjor för Sveriges samlade export har sin grund i att vi har en inhemsk gruv- och mineralindustri som kan förse övrig industri med förädlad råvara. Gruv- och mineralindustrin är även starten på växande värdekedjor inom teknikinovation, särskilt inom underjordsteknik, som når långt utanför Sveriges gränser.

En pragmatisk hållning från staten gällande regler i form av lagar, förordningar och föreskrifter bör gälla. Dessa har legitimitet i den mån de verkligen fyller ett behov. Vår målsättning är att företagen ska förhålla sig och rapportera till så få myndigheter som möjligt och att myndigheterna ska agera på ett främjande sätt genom att tydligare än vad som är fallet idag kommunicera och precisera vilka åtgärder det sökande företaget behöver vidta för att medges tillstånd. Gruvindustrin arbetar med långa investeringshorisonter. En förutsättning för att gjorda investeringar ska generera avkastning är långsiktiga politiska beslut och tillstånd att bedriva verksamheten. Regler som minskar förutsägbarheten för verksamhetens möjlighet till fortlevnad bör därför undanröjas. Tidsbegränsade tillstånd skall enligt vår uppfattning endast användas undantagsvis och där det är särskilt påkallat.

I takt med att nya och förfinade brytnings- och utvinningsmetoder utvecklas och nya metaller och mineral efterfrågas på marknaden kan gamla och sedan länge nedlagda gruvor åter bli intressanta att utveckla. I de fall efterarbete till godtagbar standard inte har utförts och verksamheten avslutades före 1969 ansvarar staten för att hantera eventuella föroreningar och skador på miljön. Vi menar att ansvarsfördelningen mellan företag som vill göra en nyetablering på ett sådant område och staten bör utredas och förtydligas. Om möjligt bör ett regelverk som stimulerar till nyetableringar på gammal industrimark skapas men viktigast är att säkerställa att de företag som gör sådana nyetableringar inte ärver tidigare verksamhetens försyndelser då det skulle kunna ha en hämmande inverkan på investeringsviljan.

Tillståndsprocesser för elnätsutbyggnad

Bristande överföringskapacitet är ett alltmer tilltagande samhällsproblem och framförallt då elektrifieringen nu tilltar. Det tar även idag alltför lång tid att bygga ut elnäten för att komma till rätta med det. Det kan dröja uppemot 10–12 år för tillståndsprocesserna vid elnätsutbyggnad. Med anledning av det antog riksdagen nyligen ny lagstiftning på området som ska kunna korta processen med cirka två år, något som får anses vara ett nödvändigt första steg, men som är långtifrån tillräckligt. En rimlig målsättning i det fortsatta arbetet är att kunna nå en halvering av de befintliga ledtiderna.

Tillståndsprocesser och teknikutvecklingen

Kommittén för teknologisk innovation och etik (Komet) har under flera år arbetat med frågor om policyutveckling för att skapa goda förutsättningar för innovation och konkurrenskraft. I sitt slutbetänkande, SOU 2022:68, från december 2022 pekar man bland annat på att befintliga regler inte upplevs vara anpassade till dagens situation och på att det råder brist på resurser och kompetens vid regelutvecklingsarbetet. Vi menar att det är av stor vikt att regeringen förmår att hantera och möta en accelererande teknikutveckling med målsättningen att utvecklingen av regler respektive teknik så långt som möjligt går i takt med varandra.

Tobias Andersson (SD)

Eric Palmqvist (SD)

Josef Fransson (SD)

Mattias Bäckström Johansson (SD)

Jessica Stegrud (SD)

Johnny Svedin (SD)